

ratyviv (Increase of economic efficiency of activity of agricultural production cooperatives)', *Ekonomika APK*, №8, s.60.

4. Berezjuk, SV., Voronec'ka, IS., Berezjuk, IS., 2006. 'Rozvytok kooperatyvnyh vidnosyn u systemi agrotehnichnogo obslugovuvannja (Development of cooperative relations in the system of agrotechnical service)', *Ekonomika APK*, №12, s.52–55.

5. Biljavs'ka, LV., 2007. 'Teoretychni aspekty kooperatyvnoho pidpryjemnyctva (Theoretical aspects of cooperative entrepreneurship)', *Ekonomika APK*, №12, s.65.

6. Volyk, AM., 2000. 'Rozvytok vyrobnychoi ta obslugovujuchoi sil's'kogospodars'koi kooperacii v Ukraini (Development of production and service of agricultural co-operation in Ukraine)', *Ekonomika APK*, №4, s.38.

7. Grycenko, MP., Malik, MJ., Pulim, VA., 2007. 'Sil's'kogospodars'ka kooperacija: problemy, shljahy rozv'jazannja (Agricultural co-operation: problems, solutions)', *Ekonomika APK*, №1, s.51–57.

8. 'Zakon Ukrainy «Pro sil's'kogospodars'ku kooperaciju» (Law of Ukraine "On Agricultural Co-operation")', 1997. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, №39, s.683.

9. 'Zakon Ukrainy «Pro kooperaciju» (Law of Ukraine "On Cooperation")', 2003. *Ekonomika APK*, №9, s.142.

10. Laznja, V., Laznja, I., Bojko, V., 1996. 'Pro neobhidnist' rozvytku agropromyslovych formuvan' rynkovogo typu (On the need for the development of agro-industrial formations of market type)', *Ekonomika Ukrainy*, №2, S.70.

11. Malik, MJ., 2005. 'Kooperacija v sil's'komu gospodarstvi Ukrainy: stan i perspektivy (Cooperation in agriculture in Ukraine: state and prospects)', *Ekonomika APK*, №12, s.5.

12. Sabluk, PT., 2001. 'Agrarna ekonomika i polityka v Ukraini: pidsumky mynulogo ta pogljad u majbutnje (Agrarian Economics and Politics in Ukraine: The Results of the Past and the View of the Future)', *Naukovo-populjarni narysy u tr'oh tomah. – T.2. Agrarna ekonomika v umovah demokratychnogo derzhavotvorennya*, K., s.12–13.

13. Horunzhij, MJ., 2006. 'Kapitalizacija sil's'kogo gospodarstva ta suchasna agrarna polityka Ukrainy (Capitalization of agriculture and modern agrarian policy of Ukraine)', *Ekonomika APK*, №7, s.64–67.

14. Cymbal, VO., 2004. 'Udoskonalennja vyrobnychych vidnosyn u sil's'kogospodars'kyh obslugovujuchych kooperatyvah (Improvement of production relations in agricultural servicing cooperatives)', *Ekonomika APK*, №3, s.84–90.

15. Cherevko, G. 1992. 'Fermers'ki kooperatyvy v rozvynutyh kapitalistychnyh krajinah (Farm cooperatives in developed capitalist countries)', *Zemlja i ljudy Ukrainy*, №13, s.10.

Ihnatenko M. M., PhD of History, professor, department of the history, science of law and methods of teaching, «Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University of Perejaslav-Khmelnytsky» (Ukraine, Perejaslav-Khmelnytsky), 8117836@ukr.net, ORCID 0000-0002-0788-9119

Development trends of cooperative in Ukrainian village during the first years of independence (1991–2005)

This paper describes the conditions of revival and directions of development of rural cooperatives in the Ukrainian village during the first years of independence. It was found out, that the development of cooperation in Ukraine refrained insufficient attention to its government. In world practice, cooperation has gained an extensive development in the fields, which provided services to farmers, who specialized in marketing and product processing, logistics and other services. Ukrainian peasants lacked such support, so they forced themselves to create completely controlled cooperative structures. In Ukraine, there were three groups of agricultural service cooperatives. The first one included cooperatives, which were created by the owners of private agricultural units. Their founders were village communities of several rural villages or households. The second group embraced cooperatives, which were created and organized by a group of producers – farmings. The third group was represented by cooperatives, called «agrotrading houses», members and users of their services were great reformed agricultural enterprises of all forms of farming, farms, agricultural cooperatives of the first and second groups. Among scientists and politicians there was no consensus on the prospects of industrial cooperation. As a result, understanding of industrial cooperation narrowed to household forms. It was proved, that the process of agricultural cooperative revival took place under difficult conditions. In the academic paper were used such general and specific principles as scientific, historical, impartial, systemic and pluralistic approaches.

Keywords: state policy, industrial cooperation, farms, agricultural cooperatives, economic crisis, service cooperatives, principles of management.

* * *

УДК 94

Кожухаренко Л. В.,
аспірантка кафедри української і всесвітньої історії
та культури, Ізмаїльський державний гуманітарний
університет (Україна, Ізмаїл), u.207503_l.ukr.net@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0001-6874-8507>

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В РЕФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ

Дослідження волонтерської підтримки армії викликано її актуальністю та важливістю. Окупація Криму та антитерористичні операції на сході країни кинули виклик усьому українству на здатність до загальнонаціональної згуртованості. Існуванню волонтерів в Україні сприяє активність українського населення, спричинена історичною необхідністю. Коли в країні йде гібридна війна, ще відчутніше визначаються проблеми, котрі потребують вирішення. Метою нашого дослідження є проблеми зародження, діяльності сучасного волонтерського руху в Україні під час проведення військових дій на Донбасі та доведення доцільності волонтерства для громадського зростання. Завдання дослідження: з'ясувати роль волонтерів у реформуванні Збройних Сил України на сучасному етапі їхнього розвитку; визначити чинники, які перешкоджали здійсненню волонтерської діяльності. Методологічну основу дослідження склали: теорія демократії, яка дозволила проаналізувати демократизацію сучасного українського суспільства з початком АТО; поєднання методів аналізу та синтезу в ході дослідження участі українців в допомозі державі дало змогу виявити тенденції і закономірності розвитку волонтерського руху; метод систематизації забезпечив розгляд законодавчої бази з питань волонтерства. У висновках показана суттєва роль волонтерів у реформуванні армії.

Ключові слова: волонтерська діяльність, АТО, українське суспільство, Революція Гідності.

В сьогоденній історії України волонтерський рух є інноваційним вирішенням посталих проблем. Про волонтерство в нашій державі з захопленням говорять у світі, називаючи це явище унікальним, адже в жодній іншій країні воно не виникло так стихійно та в порівняно короткий проміжок часу, історії невідомий такий приклад. Тому необхідно дослідити питання, які розкриють зміст допомоги волонтерів українській армії, що спромоглася зупинити нападника.

Проблематика волонтерської діяльності становить інтерес для науковців усього світу. К. Бідерман дослідив менеджмент волонтерських програм у Великобританії. М. Бітман і Д. Уілкінсон розглядають волонтерство, як демократичну цінність. Волонтерський рух як суспільний феномен досліджується й вітчизняними вченими. В. Голуб провів наукові розвідки волонтерської діяльності в системі взаємовідносин держави та суспільства. Т. Лях проаналізувала методіку організації волонтерських груп. І. Юрченко вивчила інституціоналізацію волонтерського руху. Вищезазначені наукові розвідки будуються передусім на узагальненнях набутого досвіду практичної волонтерської діяльності у сфері соціальної роботи за умов мирного часу. Однак питання волонтерства пов'язані із допомогою армії в новітній Україні по суті не висвітлюються та мають обмежене дослідницьке поле. На нашу думку це становить інтерес до більш докладних наукових пошуків з цієї проблеми. Інформація про український волонтерський рух періоду 2013–2018 рр., викликаний військовим втручанням, міститься в своїй більшості в Інтернет – просторі.

Об'єктом дослідження є волонтерська діяльність в Україні.

Предметом дослідження є історія зародження та діяльності волонтерського руху в сучасній Україні під час проведення військових дій на Донбасі.

Доброчинність в Україні має багатовікову історію, але сучасна активізація цього феномену відбулася

під час історичного катаклізму. 2014 р. став важким випробуванням для народу України, який під час небезпеки, що загрожує державі, швидко відреагував створенням організацій з чітко розподіленими ролями та дисципліною. Громадянська позиція, небайдужість стали рушійною силою у вирішенні багатьох нагальних питань та проблем, які виникли внаслідок подій Революції Гідності та порушення територіальної цілісності нашої країни. Волонтери, як і військові ризикнули своїм життям задля того, щоб боронити Україну.

Причини активізації волонтерства навесні 2014 р. полягали в недостатній боєздатності армії, яка виявилася ще й деморалізованою після Революції гідності, коли вище керівництво держави покинуло її. Не є секретом, що на початку військових дій на Донбасі підрозділи Збройних Сил, Національної Гвардії, добровільні батальйони мали незадовільне забезпечення всім необхідним, гостро відчували брак в наступних ресурсах (одязі, засобах особистого захисту, техніці, харчач, медикаментах). Давалися взнаки слабка виробнича база, відсутність організації своєчасного забезпечення необхідними ресурсами та налаштування логістики, недостатня підтримка з боку держави нових вразливих верств населення, які з'явилися в сучасних реаліях. Ці обставини показали слабкість формальних державних структур швидко та якісно реагувати на загострення проблем, виявилось, що держава менш ефективна, ніж сотня волонтерів, які за кілька місяців зробили майже неможливе. Саме тому особливої ваги набув громадський рух. З початком гібридної війни на сході України в державі розгорнулася волонтерська діяльність, небайдужі наші співвітчизники самі взялися забезпечувати захисників.

Точна дата початку діяльності волонтерів України не визначена. Початком можна вважати волонтерський рух під час Революції Гідності та експансії Росії до Криму в лютому 2014 року. Згодом на сході України була розпочата антитерористична операція. Початок проведення антитерористичної операції – дата набрання чинності Указу Виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України О. Турчинова Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» від 14 квітня 2014 року №405/2014 [16]. АТО призвело до створення розгалуженої системи допомоги армії, приблизно в період травня – червня 2014 року. Рух виникав стихійно з окремих волонтерів, що об'єднувалися у групи. Грандіозну роботу здійснювали численні – маленькі та великі – волонтерські групи та окремі волонтери. З часом з'явилися лідери, що привели роз'єднані самоорганізовані групи до централізованого керування, а відтак – і до посилення ефективності допомоги.

Волонтерська група Романа Доніка – одна з перших в Україні, хто прийшов на допомогу армії в зоні АТО. Допомога армії, медикаменти для шпиталів і лікарів зони АТО – це лише те мале, що взяли на себе волонтери групи. Основні напрямки волонтерської групи – адресна допомога різним, в тому числі добровільним, підрозділам нашої української армії та національної гвардії. 93 механізована бригада, 128 горно піхотна бригада, 3 і 8 полки спеціального призначення, 80 і 95 аеромобільні

бригади, «Госпіталь'єри», батальйон «Донбас», Харківський і Житомирський прикордонні загони, спецпідрозділ «Ягуар» – це лише мала частка списку тих, кому допомогли та допомагають волонтери групи [1]. Всеукраїнський волонтерський рух має потужне крило по всій території держави. Серед волонтерських організацій, які допомагають підрозділам українських силових структур найбільш відомі: «Волонтерська сотня Доброволя», «Повернись живим», а вимушеним переселенцям з Криму та гарячих точок Донбасу допомагає відома організація – «Станція Харків». В Україні створили громадську організацію «Асоціація народних волонтерів України», до якої увійшли зареєстровані волонтерські організації (близько 30), які регулярно надають допомогу військовим і цивільним особам у зоні АТО, а також ветеранам АТО і їх сім'ям [4]. Серед організацій є такі відомі, як благодійний фонд «Крила Фенікса», «Автомайдан», «Патріот», «Народний тил» та інші. Асоціація підтримує не лише Збройні сили, а й інші воєнізовані формування, які створені згідно українського законодавства.

Наразі, волонтерський рух в Україні під впливом військових реалій набув нового змісту, розширив звичайне поле своєї діяльності. Для успішного проведення антитерористичної операції на окупованому сході України волонтери надали допомогу бійцям українських силових структур та добровольцям батальйонів в отриманні харчів, теплих речей, сучасного обмундирування, амуніції, технічного приладдя (приціли, тепловізори, засоби зв'язку), транспорту (автомобілі, бойові машини), взяли на себе відповідальність за постачання із-за кордону, збір коштів для фінансового забезпечення та підтримку військових психологічно й юридично. Неоціненну допомогу військовослужбовцям на передовій надають медики-волонтери. Військові шпиталі та лікарні, у яких лікуються поранені військові, отримують медикаменти, інвалідні візки, милиці й інше необхідне медичне обладнання. Миколаївська лікарня швидкої медичної допомоги отримала від мешканців міста сучасний апарат для відділення нейрохірургії, де лікують поранених бійців АТО. Колектив компанії «Оранта» перерахував свій одноденний заробіток. На ці гроші й придбали апарат біполярної коагуляції [10]. Технічна допомога полягає в ремонті будівель, техніки – відновлення старих, удосконалення, бронювання бойових машин, модернізації зброї. Так волонтери Рівненщини в зону АТО відправили морські контейнери, переобладнані в будиночки для проживання особового складу [20]. Багато волонтерів власноруч: шиють чохла для аптечок і бронежилетів, одяг, виготовляють маскувальні сітки, збирають безпілотники для військової розвідки; готують харчові набори. Жінки із волонтерської групи «Материнський оберіг» благодійного фонду «Створи добро» сушать овочі та фрукти, з яких роблять напівфабрикати. Із одного овочевого набору можна отримати 5 літрів першої страви [11]. В 2014 р. почали створюватися волонтерські групи, які взяли на себе відповідальність за евакуацію мешканців із зони проведення військових дій, допомогу в пошуках зниклих й обмін бранців. Слід наголосити, що основна частина таких рухів організувалася після Іловайського котлу. Особливо складна задача у волонтерів, які шукають загиблих воїнів. Однією з таких організацій

є «Союз Народна Пам'ять», що працює на Донбасі з вересня 2014 р. Під керівництвом Міністерства оборони України, пошуковці Союзу разом із Національним військово – історичним музеєм з 03 вересня 2014 р. розпочали реалізацію Гуманітарної місії «Чорний тюльпан» («Евакуація 200») – пошук та ексгумація тіл українських військовослужбовців, що загинули в зоні АТО і на територіях непідконтрольних українським правоохоронним органам. Станом на грудень 2014 р. волонтерами – пошуковцями відпрацьовано близько 30 населених пунктів і географічних точок у зоні АТО, знайдено та вивезено на територію підконтрольну Україні тіла понад 170 загиблих [17]. Загалом за час її праці було обстежено понад 105 населених пунктів і локацій, знайдено і вивезено тіла 809 загиблих. Місія реалізується за підтримки посольства Швейцарії в Україні та Міжнародного Комітету Червоного Хреста [5]. Також волонтери за допомогою ЗМІ привертають увагу суспільства до неякісної роботи адміністративних військових відомств, тим самим надаючи можливість отримати об'єктивну інформацію про спорядження армії державою.

Проте гуманітарна допомога надавалася та надається не тільки військовим, а й внутрішньо переміщеним особам, які вимушено залишили свої домівки з причини початку АТО. Здійснюється пошук житла, роботи та допомога в адаптації на новому місці. Надаються речі першої необхідності, їжа та одяг, а також здійснюється юридична та психологічна підтримка родинам бійців. Так, передусім, допомога надходить до людей, що самотужки полишити території військових дій не в стані – літні люди та діти. Волонтери довозять зібрану допомогу до військових підрозділів за місцем їх дислокації, шпиталів, родин військовослужбовців. Серед волонтерів є й такі, які займаються вивезенням та пошуком притулку для домашніх тварин, що залишилися без домівки – волонтери – зоозахисники. Волонтери координують свою діяльність із командирами батальйонів задля безпеки на місці переговорів та обмінів, при пересуванні територією бойових дій, перетині блок – постів, транспортуванні у шпиталі.

Як бачимо відчуття важливості підтримки один одного в складний для країни час, милосердя, прагнення щось змінити на краще і небайдужість, стали наріжним каменем у формуванні волонтерського руху. Однак така взаємодія поширюється і за межі держави. Наразі наша країна залучає міжнародні організації до співпраці в Україні. Дотримання прав людини, забезпечення переселенців з окупованих територій, гуманітарна допомога – це далеко не весь перелік функцій, які покладені на міжнародні організації, що працюють нині на сході України. На підконтрольній Україні території іноземні місії діють у режимі максимального сприяння. Є серед них як невеликі неурядові структури, так і поважні організації з чималою історією та досвідом роботи в багатьох гарячих точках планети (ОБСЄ – організація з безпеки та співробітництва в Європі, УВКБ ООН – управління Верховного комісара ООН у справах біженців, МППЛ – міжнародне партнерство з прав людини, Amnesty International – міжнародна правозахисна організація). Коли мир і стабільність в Україні опинилися під загрозою, на прохання українського уряду, ОБСЄ як найбільша у світі

регіональна організація, що займається питаннями безпеки, вирішила надати підтримку та направила спеціальну моніторингову місію (підтримали всі 57 членів організації). Цілі місії – збір інформації, звіт про ситуацію з безпекою та встановлення, зокрема, фактів конкретних подій на місцях. УВКБ ООН забезпечує біженцям повний і безперешкодний доступ до території, а також процедуру надання притулку й правовий захист від примусового повернення. Активізувала свою діяльність у 2014 р., коли в Україні виникла проблема внутрішньо переміщених осіб із Криму та Донбасу, підтримує уряд та громадські організації, які забезпечують потреби внутрішньо переміщених осіб, наданням юридичної, матеріальної та соціальної допомоги. МППЛ документує порушення прав людини під час воєнного конфлікту на Донбасі, лобює ратифікацію Римського статуту. Amnesty International протидіє міліцейському свавіллю та безкарності, працює над індивідуальними справами [15, с. 16–17]. Виявився активним і Міжнародний комітет Червоного Хреста, який взявся допомагати мешканцям окупованої території Донецької області продуктами харчування, товарами медичного призначення, засобами гігієни та будівельними матеріалами. Міжнародний комітет Червоного Хреста разом з благодійною організацією «Людина в біді» відправив на неконтрольовані території Донецької області 24 вантажівки з гуманітарною допомогою. Гуманітарний конвой повіз для мешканців Донецької області продукти харчування, медикаменти та будівельні матеріали загальною вагою більш 412 тонн [19]. Також Міжнародний комітет Червоного Хреста займається ремонтом будівель, які постраждали під час обстрілів. За словами представника громадсько–військового співробітництва Євгена, в селищі Бердянське при підтримці Червоного Хреста було відновлено близько 15 будинків [18].

Механізми співробітництва влади з волонтерами на початку активної їхньої діяльності майже були відсутні. Але згодом владні структури почали взаємодіяти з рухом. Роль та авторитет волонтерів значно зростали і восени 2014 року їхня співпраця з Міноборони України та іншими владними відомствами надала перші результати. У вересні засновник волонтерської групи «Народний проект» Давид Арахамія був призначений уповноваженим міністра оборони з питань закупівель, а в жовтні засновник «Крила Фенікса» Юрій Бірюков став помічником міністра оборони з питань речового забезпечення армії. Тетяна Ричкова одна з тих військових волонтерів, хто вирішив змінити ситуацію з середини. Вона закувала все необхідне бійцям і регулярно їздила на фронт, допомагала 25–й, 81–й і 79–й десантним бригадам. Тетяну Ричкову призначили помічником міністра оборони з реформ. В Міноборони вона брала участь у створенні центрів допомоги учасникам АТО при облдержадміністраціях, займалася розробкою та втіленням концепції психологічної підтримки військових. Але самим важливим досягненням вважає створення Центру розвитку та супроводу матеріального забезпечення Збройних Сил України, який займається реформуванням норм і стандартів речового забезпечення армії [9, с. 49]. У листопаді 2014 року на конкурсній основі вісім волонтерів стали співробітниками Міністерства оборони України

й утворили рух «Волонтерський десант». Ця ідея належала відомому волонтеру Юрію Бірюкову, який був і радником Президента України. Пропозицію підтримали як волонтери, що активно допомагали військовим, так і вище керівництво держави президент Порошенко П. О. і міністр оборони Полторак С. Т. Волонтери взяли на себе відповідальність за реформування української армії, вони наводили порядок у розподілі гуманітарної допомоги, затверджували аптечки і сухі суміші, шукали нових постачальників. Їхнє завдання полягало в підсиленні й оптимізації роботи Міноборони, його структурних підрозділів. Як і будь-яка інновація, ідея «Волонтерського десанту» народилася з гострої необхідності в ефективних рішеннях і відповідальних людях, таких як ці вісім осіб: Неллі Стельмах – начальник відділу взаємодії з волонтерами, голова комітету тендерних торгів Міністерства оборони, Всеволод Стеблюк – помічник міністра оборони України з напрямку медичного забезпечення, Діана Петреня – співробітник відділу взаємодії з волонтерами, Віталій Жданов – співробітник департаменту держзакупівель, Богдан Ковальов – Генеральний штаб, Служба Тилу, контроль над постачанням та розподілом гуманітарної допомоги, Тетяна Доманова – юрист, представник «Волонтерського десанту» у тендерному комітеті Міноборони, Артур Переверзев – Департамент державних закупівель та постачання, матеріально-технічного забезпечення, Ігор Пономаренко – ведучий інженер по речовому постачанню в Міністерстві оборони [2]. За участі «Волонтерського десанту» в Міноборони стартували реформи у сфері логістики та забезпечення, було розпочато перехід на електронну систему закупівель, переглянуто підходи до харчування та медичної допомоги у військах ЗСУ. У серпні 2015 року на базі «Волонтерського десанту» утворився Проектний Офіс Реформ. Його завданням стала професіоналізація роботи щодо реформування та реалізації проєктів і програм. В складі Офісу до волонтерів долучилися профільні експерти за окремими напрямками та міжнародні радники. Волонтери досі беруть активну участь у роботі Міноборони та розвитку Збройних сил України як в якості індивідуальних активістів чи представників волонтерських організацій, так і через окремий колективний орган – Раду волонтерів Міністерства оборони України.

В регіонах за рекомендацією Міністерства соціалістики утворені аналогічні дорадчі органи на обласному рівні. Так, у 8 областях створено відповідні координаційні ради за участю представників місцевих органів виконавчої влади та громадських організацій (Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Одеська, Полтавська, Херсонська обл.), у чотирьох – Ради волонтерів (Запорізька, Київська, Миколаївська обл., м. Київ), у двох – зазначені питання вирішують Громадські ради при ОДА (Харківська та Хмельницька обл.), ще у двох – інші дорадчі органи (Дніпропетровська та Рівненська обл.). У Рівненській, Сумській, Тернопільській, Черкаській, Чернівецькій областях питання волонтерської діяльності розглядаються Центрами допомоги учасникам АТО [7].

Проте є і ряд проблем, де волонтери безсилі, вирішення яких можливе лише за підтримки держави, а саме: поновлення посвідчень особистості поранених, залучення механізму страхових виплат постраждалим

біяцям, надання їм матеріальної допомоги та тимчасового припинення виплат за кредитами родинам поранених військових зони проведення бойових дій, а також часткового чи повного погашення таких кредитів за державний рахунок.

Для подальшого нашого дослідження волонтерського руху слід акцентувати увагу на аналізі правового поля відносно волонтерства і добродійності в Україні. Адаже без правової площини досить складно було б провадити цю діяльність в умовах, які склалися в Україні починаючи з весни 2014 р. на східних кордонах нашої держави, не зважаючи на добровільність і безкорисність такої практики. Діяльність волонтерів спочатку не була регламентована, й це створювало для них низку ризиків і перепон. Закон України «Про волонтерську діяльність», що писався у мирний час, напередодні ЄВРО–2012 р., не враховував й половини потреб волонтерської діяльності у подіях, аналогічних тим, які розгорнулися в Україні, починаючи з листопада 2013 року. Через зайву скромність та небажання привертати до себе увагу, більшість волонтерів, рідко підіймали питання, що стосувалися їхньої роботи, тому основною проблемою діяльності волонтерів на теренах нашої держави була практично повна відсутність законодавчого поля для волонтерської діяльності. Закон про волонтерську діяльність вимагав змін у зв'язку з веденням військових дій на території України, оскільки ним абсолютно не були визначені питання захисту волонтерів, які опинилися в зоні проведення АТО, отримали поранення під час своєї діяльності на зазначених територіях, а також сімей волонтерів, загиблих в результаті ведення бойових дій на території нашої держави. Метою законодавчого регулювання цього питання мала стати легалізація явища волонтерства в нашому суспільстві, щоби створити передумови для його розвитку. Цей законодавчий процес завершився ухваленням низки Законів України. 5 грудня 2014 року Міністерство фінансів України затвердило «Порядок формування та ведення Реєстру волонтерів АТО» [8]. Документом встановлюється механізм включення фізичних осіб–благодійників до Реєстру волонтерів антитерористичної операції. Постановою Кабінету Міністрів України від 27 травня 2015 року №339 затверджено «Порядок фінансового забезпечення потреб національної оборони держави, мобілізаційної підготовки, заходів з мобілізації та Збройних Сил за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб» [13]. Цей Порядок визначає механізм фінансового забезпечення потреб національної оборони держави (Збройних Сил) за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб для забезпечення бойової, мобілізаційної готовності, боєздатності і функціонування Збройних Сил. Законодавство дає можливість здійснення контролю з боку громадян за діяльністю волонтерських організацій, в тому числі і за порядком і напрямками витрачання пожертвуваних коштів і майна. Постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 №556 затверджено Порядок надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності [12]. Постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 №604 затверджено порядок виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час

надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції, бойових дій та збройного конфлікту [14]. П. Порошенко затвердив державну відзнаку «За гуманітарну участь в антитерористичній операції». Про це йдеться в указі Президента України №54/2016. Згідно з указами, вищезазначені відзнаки встановлено з метою гідного відзначення підприємців, працівників різних установ та організацій, що вели активну волонтерську діяльність безпосередньо в зоні АТО. Відзнакою «За гуманітарну участь в антитерористичній операції» нагороджуватимуть осіб, які добровільно здійснювали волонтерську діяльність, перебуваючи безпосередньо в районі проведення АТО [6]. Ці прийняття є позитивним кроком та свідчать про визнання державою волонтерського руху як підвалини громадянського суспільства, який виводить його на якісно новий рівень, посилює законодавчу базу щодо організації діяльності волонтерів.

Рівень розвитку благодійності в Україні за період військових дій суттєво зріс. Більшість наших громадян стала вважати волонтерський рух обов'язковою складовою громадянського суспільства. Причому подив викликає те, що до початку військових подій соціопитування свідчили, що лише 13% українців готові були зі зброєю у руках боронити українську державу. А у тяжкий час для держави 82% своєю конкретною справою підтримали Збройні сили України, державу: хтось перерахунком грошей СМС, хтось активною участю у волонтерському русі, хтось у складі добровольчих батальйонів, підпорядкованих ЗСУ, брав до рук зброю і захищав Україну [3].

Отже, як бачимо, волонтерський рух в Україні має свої особливі риси. Сьогодні вже ніхто не має сумніву, що життєдіяльність української армії у 2014 році, яка зупинила російську агресію на сході, більшою мірою підтримали саме волонтери. На протязі останніх чотирьох років війни Збройні Сили України стали більше ніж армією у традиційному розумінні слова. До професійних військових долучилися громадяни своєї країни: добровольці, волонтери – вони перші запропонували підтримку. Активна допомога волонтерів призвела до визначальної їхньої ролі у розвитку та реформуванні армії України. Узагальнюючи правову основу та співпрацю волонтерів з владою можна зазначити, що вони є в цілому достатніми: волонтери захищені законом, та мають самостійність у виборі напрямку своєї діяльності. В складний для України час, волонтерська діяльність стала досить потужним фундаментом громадянського суспільства, яка надає новий імпульс для розвитку країни та консолідує українське населення. За період діяльності волонтерів здійснено чимало добрих справ. Однак, ми й надалі, на жаль, гортаємо трагічні сторінки нашої історії. Стає зрозумілим, що волонтерський рух повинен розвиватися далі. Перспективою подальших досліджень даної проблематики є, на нашу думку, вивчення теоретичних аспектів волонтерської праці стосовно посилення обороноздатності держави в умовах зовнішньої агресії.

Список використаних джерел

1. 'Волонтерская группа Романа Доники'. [online] Доступно: <http://groupdonik.com/>
2. 'Волонтерський десант'. [online] Доступно: <https://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/2015year/volunteer/>

3. 'Волонтерський рух в Україні не має аналогів у світі'. [online] Доступно: <http://portal.lviv.ua/news/2014/12/30/180953.html>

4. 'Громадська організація «Асоціація народних волонтерів України»'. [online] Доступно: <https://www.unian.ua/society/1009927-v-ukrajini-stvorili-asotsiatsiyu-narodnih-volonteriv.html>

5. 'Гуманітарна місія «Чорний Тюльпан»'. [online] Доступно: <https://unm.org.ua/uk/volontery-gumanitarnoyi-misiyi-chornyy-tyulpan-dopomogly>

6. 'Державна відзнака «За гуманітарну участь в антитерористичній операції»'. [online] Доступно: <http://www.president.gov.ua/documents/542016-19788>

7. 'Загальна інформація щодо впровадження волонтерської діяльності в Україні (за матеріалами Мінсоцполітики)'. [online] Доступно: <http://www.msp.gov.ua/news/13156.htm/>

8. 'Звіт дослідження «Волонтерський рух в Україні»'. [online] Доступно: <http://www.gfk.com/ua/news-and-events/news/pages/report.aspx>

9. Мирошниченко, С., 2015. 'Женская сотня', *Фокус*, №43 (454), 30 октября, с.49.

10. Нежгай, І., 2014. 'Отримали сучасне обладнання для лікування поранених', *Голос України*, №244 (5994), 18 грудня, с.5.

11. Нестеренко, А., 2014. 'Борщ «Слава Героям», чи Як нагодувати бійців АТО', *Голос України*, №244 (5994), 18 грудня, с.5.

12. 'Порядок надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності'. [online] Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/556-2015-%D0%BF>

13. 'Порядок фінансового забезпечення потреб національної оборони держави, мобілізаційної підготовки, заходів з мобілізації та Збройних Сил за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб'. [online] Доступно: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KP150339?an=1>

14. 'Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 №604'. [online] Доступно: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/604-2015-%D0%BF>

15. Рибак, В., 2015. 'Озброєні мандатом', *Український тиждень*, №32 (404), 14–20 серпня, с.16–17.

16. 'Указ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» від 14 квітня 2014 року №405/2014'. [online] Доступно: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/405/2014>

17. 'Центральний державний архів громадських об'єднань України у м. Києві', Ф.364, Оп.1, Справа постійного зберігання, 18 арк.

18. 'Червоний Хрест допомагає відбудовувати постраждалі від обстрілів будинки українців'. [online] Доступно: <http://veroyatno.com.ua/news/krasny-j-krest-pomogaet-vosstanavlivat-postradavshie-ot-obstrelov-doma-ukraintsev/>

19. 'Червоний Хрест передав новий гуманітарний вантаж для українців'. [online] Доступно: <http://veroyatno.com.ua/news/krasny-j-krest-peredal-novy-j-gumanitarny-j-gruz-dlya-ukraintsev/>

20. Юркова, О., 2014. 'Відправили на передову перші укриття', *Голос України*, №239 (5989), 11 грудня, с.19.

References

1. 'Volonterskaja grupa Romana Donyka (Volunteer Group by Roman Donica)'. [online] Dostupno: <http://groupdonik.com/>
2. 'Volonters'kyj desant (Volunteer troops)'. [online] Dostupno: <https://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/2015year/volunteer/>
3. 'Volonters'kyj ruh v Ukraini ne maje analogiv u sviti (The Volunteer Movement in Ukraine has no analogues in the world)'. [online] Dostupno: <http://portal.lviv.ua/news/2014/12/30/180953.html>
4. 'Gromads'ka organizacija «Asociacija narodnyh volonteriv Ukrainy» (NGO "Association of People's Volunteers of Ukraine")'. [online] Dostupno: <https://www.unian.ua/society/1009927-v-ukrajini-stvorili-asotsiatsiyu-narodnih-volonteriv.html>
5. 'Gumanitarna misija «Chornyj Tjul'pan» (Humanitarian mission "Black Tulip")'. [online] Dostupno: <https://unm.org.ua/uk/volontery-gumanitarnoyi-misiyi-chornyy-tyulpan-dopomogly>
6. 'Derzhavna vidznaka «Za humanitarnu uchast' v antyterrorystychnij operacii» (State Prize "For humanitarian participation in antiterrorist operation")'. [online] Dostupno: <http://www.president.gov.ua/documents/542016-19788>
7. 'Zagal'na informacija shhodo vprovadzhennja volonters'koi dijalo'nosti v Ukraini (za materialamy Minsocpolityky) (General

information on the implementation of volunteer activities in Ukraine (based on the materials of the Ministry of Social Policy)'. [online] Dostupno: <http://www.msp.gov.ua/news/13156.htm/>

8. 'Zvit doslidzhennja «Volonters'kyj ruh v Ukraini» (Study report "Volunteer Movement in Ukraine")'. [online] Dostupno: <http://www.gfk.com/ua/news-and-events/news/pages/report.aspx>

9. Myroshnychenko, S., 2015. 'Zhenskaja sotnja (Women's hundred)', *Fokus*, №43 (454), 30 oktjabrja, s.49.

10. Nezhygaj, I., 2014. 'Otrymaly suchasne obladnannja dlja likuvannja poranenyh (Received modern equipment for the treatment of the wounded)', *Golos Ukrainy*, №244 (5994), 18 grudnja, s.5.

11. Nesterenko, A., 2014. 'Borshh «Slava Gerojam», chy Jak nagoduvaty bjciv ATO (Borsch "Glory to the Heroes", or How to feed ATO fighters)', *Golos Ukrainy*, №244 (5994), 18 grudnja, s.5.

12. 'Porjadok nadannja volenters'koi dopomogy za okremymy naprjamamy volenters'koi dijali'nosti (The procedure for volunteering assistance in certain areas of volunteer activity)'. [online] Dostupno: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/556-2015-%D0%BF>

13. 'Porjadok finansovogo zabezpechennja potreb nacional'noi oborony derzhavy, mobilizacijnoi pidgotovky, zahodiv z mobilizacii ta Zbrojnyh Syl za rahunok blagodijnyh pozhertv fizychnyh ta jurydychnyh osib (The order of financial support for the needs of the national defense of the state, mobilization training, mobilization measures and the Armed Forces at the expense of charitable donations of individuals and legal entities)'. [online] Dostupno: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KP150339?an=1>

14. 'Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19.08.2015 №604 (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 19, 2015 No.604)'. [online] Dostupno: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/604-2015-%D0%BF>

15. Rybak, V., 2015. 'Ozbrojeni mandatom (Armed with a mandate)', *Ukrain's'kyj tyzhenj*, №32 (404), 14–20 serpnja, s.16–17.

16. 'Ukaz Pro rishennja Rady nacional'noi bezpeky i oborony Ukrainy vid 13 kvitnja 2014 roku «Pro nevidkladni zahody shhodo podolannja terorystychnoi' zagrozy i zberezhennja terytorijal'noi cilisnosti Ukrainy» vid 14 kvitnja 2014 roku №405/2014 (Decree On Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated April 13, 2014 "On Urgent Measures to Overcome the Terrorist Threat and Maintain the Territorial Integrity of Ukraine" dated April 14, 2014 No.405/2014)'. [online] Dostupno: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/405/2014>

17. 'Central'nyj derzhavnyj arhiv gromads'kyh ob'jednan' Ukrainy u m. Kyjevi (Central State Archive of Public Associations of Ukraine in Kyiv)', F.364, Op.1, Sprava postijnogo zberigannja, 18 ark.

18. 'Chervonyj Hrest dopomagaje vidbuduvvaty postrazhdali vid obstriliv budynky ukrajin'civ (The Red Cross helps to rebuild the homes of Ukrainians who have been hit by fire)'. [online] Dostupno: <http://veroyatno.com.ua/news/krasny-j-krest-pomogaet-vosstanavlivat-postradavshie-ot-obstrelov-doma-ukraintsev/>

19. 'Chervonyj Hrest peredav novyj humanitarnyj vantazh dlja ukrajin'civ (The Red Cross transmitted a new humanitarian baggage to Ukrainians)'. [online] Dostupno: <http://veroyatno.com.ua/news/krasny-j-krest-peredal-novy-j-humanitarny-j-gruz-dlya-ukraintsev/>

20. Jurkova, O., 2014. 'Vidpravly na peredovu pershi ukryttija (The first shelters were sent to the front)', *Golos Ukrainy*, №239 (5989), 11 grudnja, s.19.

Kozuharenko L. V., postgraduate student of the Department of Ukrainian and World History and Culture, Izmail State Humanitarian University (Ukraine, Izmail), u.207503_l.ukr.net@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-6874-8507>

The role of the volunteer movement in reforming the Ukrainian Army

The study of volunteer support for the army is caused by its urgency and importance. The occupation of the Crimea and counterterrorist operations in the east of the country challenged all Ukrainians to the ability to national cohesion. The existence of volunteers in Ukraine is promoted by the activity of the Ukrainian population, caused by the historical necessity. When a hybrid war is taking place in the country, problems that need to be resolved are even more tangible. The purpose of our research is the problems of the emergence and the activities of the current volunteer movement in Ukraine during the hostilities in the Donbas and the advisability of volunteering for social growth. Objectives of the study: to find out the role of volunteers in reforming the Armed Forces of Ukraine at the present stage of their development; Identify the factors that prevented the implementation

of volunteer activities. The methodological basis for the study was: the theory of democracy, which allowed to analyze the democratization of modern Ukrainian society with the beginning of the Antiterrorist operation; the combination of methods of analysis and synthesis during the study of the participation of Ukrainians in helping the state made it possible to identify trends and patterns of volunteer movement development; The systematization method provided for the consideration of the legislative base on volunteering. The conclusions show the significant role of volunteers in reforming the army.

Keywords: volunteer activity; Antiterrorist operation; Ukrainian society; Revolution of Dignity.

* * *

УДК 930.1(470+571)«20»:929 Хмельницький «1648»:32

Степанчук Ю. С.,
докторант, Черкаський національний
університет ім. Богдана Хмельницького
(Україна, Черкаси), iiepp@ukr.net

Політичні концепції Богдана Хмельницького на початковому етапі Національно-визвольної війни (весна – осінь 1648 року) у трактуванні сучасних російських істориків

Проаналізовано погляди російських дослідників щодо політичних концепцій Богдана Хмельницького на початковому етапі Національно-визвольної війни (весна – осінь 1648 року), які представляють два історіографічні напрями – традиціоналістів та модернізаторів. Доведено, що перше крило прагне зберегти стару великодержавницьку основу, роль якої виконують концепції «загальноросійської культури», «возз'єднання України з Росією», «єдиної держави», а також заперечення самостійності українського історичного процесу. Натомість модернізаторське крило, головним представником якого є петербурзька дослідниця Т. Таїрова-Яковлева, орієнтоване на ревізію великодержавницької моделі ранньомодерної української історії. Модернізаторський образ останньої пропонує об'ємне бачення історії Гетьманщини, яке цілком вписується в новітні тренди наукового освоєння відповідної проблематики, переважаючи в базових підходах з українською та польською історіографіями.

Ключові слова: Богдан Хмельницький, політична програма, російська історіографія, традиціоналісти, модернізатори, історики.

Специфіка сучасної інтерпретації постаті Б. Хмельницького в російській історіографії полягає в опрацюванні двох принципово відмінних моделей – традиціоналістської та модернізаторської. Перша є генетичною спадкоємицею радянської концепції, базованої на духові і букві «Тез» від 1954 р. Друга пориває з радянською історіографічною традицією, пропонуючи версію, максимально віддалену від російського великодержавництва та наближену до сучасних українських і польських інтерпретацій.

Політична програма Б. Хмельницького завжди була об'єктом пильної уваги російських істориків, які зверталися до проблематики української Національно-визвольної війни середини XVII ст. І це цілком зрозуміло з огляду на потребу постійно витримувати інтелектуальну конкуренцію та утверджувати концепцію невідворотності «приєднання» / «возз'єднання» українського світу з російським на протязі українським та польським візіям. Не став винятком і сучасний період історіографічного освоєння проблеми. А розпад колишнього єдиного концептуального простору в Росії додавав особливого підтексту: саме з ревізії радянського російського образу політичної програми гетьмана розпочала свій шлях у високій науці чільний представник модернізаторської хвилі петербурзька дослідниця Т. Таїрова-Яковлева. Відповідно традиціоналістське середовище мусило реагувати щонайперше на тлі